

An Investigation of Digital Citizens' Behaviours of Social Science Teachers for Some Variables*

Zafer ÇAKMAK¹, Süleyman ASLAN^{2**}

^{1,2}Firat University, Faculty of, Education, Elazığ

ARTICLE INFO

Article History:

Received
03.10.2017
Received in revised form
25.04.2018
Accepted
28.06.2018
Available online
30.06.2018

ABSTRACT

This study was carried out to examine the perceptions of the candidate Social Studies teachers for digital citizenship and its sub-dimensions. Participants of the study constituted of 682 teacher candidates studying in Firat, Dicle, Siirt and Adiyaman University Social Studies Teacher Education Departments in the first, second, third and fourth grades in the academic year of 2015-2016. 321 of the participants were male and 361 were female and their ages range between 17 and 24. In the study, the digital citizenship scale prepared by Kocadağ (2012) for measuring the digital citizenship levels of teacher candidates and the seven variables related to gender, age, monthly average income, family computer, social network membership, has been implemented. The applied digital citizenship scale was 63 items and the result of 5 weeks observation and observations made by the researcher for teaching practice lesson was obtained. Quantitative data were analyzed by descriptive statistical technique. In the analysis of the qualitative data obtained, descriptive analysis technique was used. It is seen that there is a statistically significant difference when the social studies teacher candidates' attitudes towards digital citizenship are examined in terms of the change of stay on the internet. It has been determined that attitudes are more positive as the duration of online stay increases. [$F(4,324) = P > .05$] In addition, participants are digital citizens; they describe innovative technologies that can fit the computer and the internet in a very good way. If the information society required by the digital age is to be cultivated, it is especially important to teach the rights and freedoms of social studies teachers. Digital citizenship universities should have a large place in the curriculum of the Department of Social Studies and be integrated into the Social Studies course, especially in the primary and secondary school curriculum.

Keywords:

Digital Citizenship level, Social Studies teachers, the digital information.

Extended Abstract

Purpose

The concept of citizenship, which has been institutionalized with the influence of globalization and postmodernism, has been redefined in different fields since the 1990s and

*This study was carried out by Süleyman ASLAN at Firat University Educational Sciences Institute. It has been produced under the supervision of Prof. Dr. Zafer ÇAKMAK from the master thesis titled 'Examination of Digital Citizenship Levels of Primary School Social Studies Teacher Candidates' (Firat, Dicle, Siirt, Adiyaman University)

**Corresponding author's address: Firat University, Education Faculty. Elazığ
e-mail: suleymanaslan1071@gmail.com

has been devoted to new fields of study such as cultural citizenship, global citizenship, environmental citizenship, sex-based citizenship and multicultural citizenship (Isin andTurner, 2002: 2 Miller, 2002: 231).

New concepts such as e-citizen, cyber citizen and digital citizen are frequently used terms in the context of the understanding of citizenship related to the social field as the internet has entered the society life more rapidly than ever before. (Türkiye 2.Bilim Şurası, 2004) And the dizzying speed in the spread plays an important role. The Internet has become an unprecedented phenomenon in the political, cultural and social sense of society (Moore, 2005: 40).

In today's information age, the social studies curriculum teachers' candidates in the education faculties that teach social education teachers can use the digital environment and their participation in the activities based on digital citizenship can affect the attitudes of the digital environment in the future.

Method

In this research, social information aims to investigate the perceptions of digital citizenship concepts in detail by examining various variables with the aim of determining digital citizenship levels of teacher candidates. This work was conducted as a qualitative study in accordance with descriptive analyses. Qualitative studies aim to investigate and understand the social events and events in the environment (Yildirim and Şimşek, 2006).

The aim of a qualitative research is to ensure that the study is understood and handled by the reader as it exists in the social environment. This study was designed as a special case study of a qualitative study. For this purpose, the researcher explored the problem situation using his current data collection tools (scale, interview). A holistic case study has been conducted in order to determine the digital citizenship levels of Social Studies teacher candidates in terms of various variables.

Results

There is no statistically significant difference between the behaviors of social science teacher candidates towards digital citizenship and age variables. It is seen that there is a statistically significant difference between the family income average and the digital family citizenship of the social science teacher candidates.

There was no evidence that there was a statistically significant difference between the behaviors of the social science teacher candidates' towards digital citizenship and gender variables. There was no evidence that there was a statistically significant difference between social science teacher candidates' behaviors towards digital citizenship and classroom variables. It is seen that there is a statistically significant difference between the

Internet Residence Time variable and the attitude of candidates towards digital citizenship. It is seen that there is a statistically significant difference between the attitudes of social science teacher candidates towards digital citizenship and the computer ownership variables. When arithmetic averages are examined, it is seen that digital citizen behaviors are more favorable than teacher candidates who are computer owners and non-computer teacher candidates. It is seen that there is a statistically significant difference between Social Network Membership and the variables. The social studies teacher candidates' behaviors towards Digital Citizens are seen to be at a high level.

Discussion and Conclusion

Digital citizen behaviors were found to be more favorable compared to candidates who did not have their own computers in the direction of scores of teacher candidates' digital citizenship scale and answers. This is the result of advancing technology and increasing purchasing power, with the result that digitalization and digital citizenship behavior will increase with the increase of personal computer owners in the future. In this case, researchers are encouraged to concentrate research on digital citizenship behavior that will increase in importance over the coming years.

Given the early age of digital citizenship perception, it is recommended that secondary school social science curricula aim to achieve digital citizenship perceptions and digital citizenship-based preparation of course content. In addition, expert opinions as well as teacher candidates should be consulted in the preparation of the innovative curriculum.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*

Zafer ÇAKMAK¹, Süleyman ASLAN^{2**}

^{1,2} Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Elazığ

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihi:
Alındı 03.10.2017
Düzeltilmiş hali
alındı 25.04.2018
Kabul edildi
28.06.2018
Çevrimiçi yayınlandı
30.06.2018

ÖZET

Bu çalışma dijital vatandaşlık ve onun alt boyutlarına yönelik Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının algılarını incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın katılımcıları 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Fırat, Dicle, Siirt ve Adiyaman üniversitelerinin Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümü 1,2,3 ve 4. sınıflarında okuyan 682 öğretmen adayı oluşturmuştur. Katılımcıların 321'i kadın 361'i erkek olup yaş aralıkları 17-24 yaş arasında değişmektedir. Araştırmada veriler Kocadağ (2012) tarafından öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin ölçülmesi amacıyla hazırlanan dijital vatandaşlık ölçeği ve cinsiyet, yaş, ailenin aylık ortalama geliri, kendine ait bilgisayar, sosyal ağ üyeliği, sosyal bilgilerin kaçınıcı sınıf öğrencisi oldukları ve internette kalma süreleri ile ilgili yedi değişken üzerinde uygulama yapılmıştır. Uygulanan dijital vatandaşlık ölçeği 63 maddeli olup araştırmacı tarafından öğretmenlik uygulaması dersi için yapılan 5 haftalık gözlemler ve gözlemler sonucu yapılan görüşme sonucu elde edilmiştir. Nicel veriler betimleyici istatistik tekniği ile analiz edilmiştir. Elde edilen nitel verilerin analizinde ise betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik tutumlarının internette kalma süresi değişkeni açısından incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. İnternette çevrimiçi kalma süresi arttıkça tutumların daha da olumlu olduğu belirlenmiştir [$F(4,324)=P>.05$]. Ayrıca katılımcıların dijital vatandaş; bilgisayarı ve interneti çok iyi kullanmasını bilen teknolojiye ayak uydurabilen yenilikçi bireyler olarak tanımlanmaktadır. Dijital çağın gerektirdiği bilgi toplumu yetiştirilmek isteniyorsa özellikle Sosyal Bilgiler öğretmenlerine hak ve özgürlüklerin öğretilmesi noktasında büyük roller düşmektedir. Dijital vatandaşlık üniversitelerin Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümü müfredatında geniş yer edinmeli ve ilk ve orta dereceli okul müfredatında özellikle Sosyal Bilgiler dersine entegre edilmelidir.

© 2018AUJES. Tüm hakları saklıdır

Anahtar Kelimeler:

Dijital Vatandaşlık düzeyi, Sosyal Bilgiler öğretmen adayları, Dijital bilgi.

Giriş

*Bu çalışma, Süleyman ASLAN tarafından Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde Prof. Dr. Zafer ÇAKMAK danışmanlığında yürütülen 'İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin İncelenmesi (Fırat, Dicle, Siirt, Adiyaman Üniversiteleri örneği)' başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

**Sorumlu Yazarın Adresi: Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Elazığ.

e-posta: suleymanaslan1071@gmail.com

Özellikle Küreselleşme ve Postmodernizm'in etkileriyle birlikte kurumsallaşmaya başlayan vatandaşlık kavramı 1990'lı yıllardan itibaren farklı alanlarda yeniden tanımlanarak, kültürel vatandaşlık, küresel vatandaşlık, çevresel vatandaşlık, cinsiyete dayalı vatandaşlık, çok kültürlü vatandaşlık gibi yeni çalışma alanlarına ayrılmıştır (Isin ve Turner, 2002: 2; Miller, 2002: 231).

Son yıllarda bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, dünyada kültürel ve sosyo-ekonomik açıdan birçok değişikliği beraberinde getirmiştir. Özellikle internetin toplum hayatına olağandan daha hızlı bir şekilde girmesiyle toplumsal alana ilişkin vatandaşlık anlayışı bağlamında, e-vatandaş, siber vatandaş, dijital vatandaş gibi yeni kavramlar sıklıkla kullanılan terimler olmuştur (Türkiye 2.Bilim Şurası,2004). Bu terimlerin ortaya çıkışında şüphesiz ki internetin gelişim ve yayılımındaki baş döndürücü hız önemli rol oynamıştır. İnternet toplum hayatında siyasi, kültürel ve sosyal anlamda emsalsiz bir olgu haline gelmiştir (Moore, 2005: 40).

İnternetin insanlara sağladığı düşünceyi açıklama özgürlüğü, ideal demokrasi ortamı ve vatandaşların etkin bir biçimde yönetime katılmasını sağlayacak özelliklere sahip oluşu ideal demokrasi olarak örneklendirilen eski Atina demokrasisiyle eşdeğer tutulmuştur. İnternet kullanımının bilgiye erişimi kolaylaştırması, çalışma ve iş hayatındaki olanakları, fikir ve düşünceleri kitlesel hale getirmiş ve medyayı demokratikleştirmiştir (Moore, 2005: 40).Bu yönüyle iletişimin yanı sıra vatandaşlık ile ilgili işlemler de hızlı bir şekilde internete bağlı olarak dijital iletişim ile yönlendirildiği görülmektedir. Devletin vatandaşlık hizmetlerini internet üzerinden masrafsız olarak sunması, siyasi partilerin kitlelere ulaşma konusunda yine dijital medyayı tercih etmeleri dijital toplumun yükselişini hızlandırmıştır. Vatandaşlık kavramının, internet ve gelişen dijital toplum etmenleri yönüyle iki farklı açıdan etkilendiğini söylemek mümkündür (Moore, 2005: 40).

Sosyal Bilgiler dersinde teknolojinin etik ve uygun kullanımına yönelik ders etkinliklerine yer verilmesi yarının gençlerinin gelecekte çevirim içi ortamlarda sergileyecekleri davranışları olumlu yönlendirebilir.

Bilgi çağının yaşandığı günümüzde Sosyal Bilgiler öğretmeni yetiştiren eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarının almış oldukları Sosyal Bilgiler ders müfredatı gereği dijital ortamı kullanabilme ve dijital vatandaşlığa dayalı olarak gerçekleştirilen etkinliklere katılma düzeylerinin dijital ortamlardaki tutumlarına etkisinin ileride etkin bir Sosyal Bilgiler öğretmeni olmalarında önemli bir faktör olabilir.

Vatandaşlık Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Vatandaş kelimesi, Latince'de bir şehir devletinin, esas olarak da Roma Cumhuriyeti'nin üyesi anlamına gelen 'civis' ya da 'civitas' kelimesinden türemiştir. Civitaskelimesi de, Yunanca'da bir polislin, yani Yunan şehir devletinin üyesi anlamına gelen 'polites' kelimesinin Latince karşılığıdır. Atina şehir devletinin ünlü bir vatandaşı olan Aristoteles, vatandaş, devleti yöneten ve bunun karşılığında da yönetilen kişi olarak tanımlamaktadır. Bu tanım vatandaşın, kavramsal olarak siyasi

yönetim süreçlerinden ayrı tutulamayacağına vurgu yapmaktadır. Aristoteles'in bu tanımı, vatandaşları siyasi süreçlere ve demokrasiye daha etkin katılmaya teşvik etmede ilham kaynağı olduğu için günümüze kadar ulaşmıştır. Aristoteles'in tanımı, pek çok yönetici tarafından siyasi açıdan tehdit edici bulunmuş, bu nedenle de ya kullanımı ya tamamen iptal edilmiş, ya da tanıma yeni anlamlar yüklenmiştir (Smith, 2002, 106). Atina demokrasisinde, vatandaşlık kavramının bir diğer özelliği ise vatandaşlık ve bunun getirdiği hakların yalnızca seçilmiş, küçük bir gruba verilmesi, geri kalanların ise büyük ölçüde bu haklardan mahrum bırakılması olmuştur (Hague ve Loader, 2005: 29). bireyler vatandaş kabul edilirken, bölgede yerleşik Yunanlı olmayanlar, kadınlar ve hiçbir hakkı bulunmayan köleler vatandaş olarak kabul edilmemiştir (Erbay, 2009: 3).

İnternetin Vatandaşlık Üzerindeki Etkileri

Toplumlar üzerinde, kimi zaman olumlu, kimi zaman da olumsuz etkileri gözlemlenen İnternetin, insanın sosyal hayatı ve kültürü üzerinde birtakım değişikliklere yol açtığı görülmektedir. Dünya, İnternetle, bilgi ağırlıklı bir iletişim sisteminin içine doğru yol almakta ve bununla birlikte bilginin geniş kitlelere ulaşması İnternet sayesinde sağlanmaktadır (Yaşın,2012).

Dijital Vatandaşlık

Hukuk devletlerinde, devletin vatandaşlara tanımlamış olduğu anayasal hak ve sorumluluklardan bireyin faydalanması için devlete vatandaşlık bağı ile bağlı bireyler vatandaş olarak adlandırılır. Sonradan veya doğum yoluyla kazanılan bu hakları kullanan birey vatandaş olarak tabir edilir.

Bu açıdan bakıldığında vatandaşlık doğum hakkıyla kazanılabildiği gibi müracaat veya ödüllendirme yoluyla başka bir ülke vatandaşlığına sonradan geçmenin de mümkün olduğunu göstermektedir. Bazı bireyler hem kendi ülkesinin vatandaşlığını devam ettirmenin yanında hem de farklı bir ülke vatandaşlığına da geçebilmektedir. Başka bir tabirle çifte vatandaş olabilmektedirler. Bu sebeple dijital vatandaşlığın normal vatandaşlıkla aynı haklara sahip olabilirliğinin mümkün olup olmayacağı sorusu akıllara gelmektedir. Dijital vatandaşlık 9 boyutta incelenmiştir(Ribble, 2011):

Dijital Ahlak;

- Dijital araçları kullanırken hak ve sorumluluk bilinci,
- Dijital araçları nerede ne zaman kullanacağı bilinci

Dijital Yasa;

- Dijital ortamlarda geçerli kural, yasa ve politikalara karşı farkındalık
- Bu kurallara riayet edilmesi

Dijital Hak ve Sorumluluklar;

- Dijital araçlar yoluyla bireyin özgürce kendini ifade etmesi

- Suç ve haksızlıklara karşı şikâyet hakkının kullanılması

Dijital Sağlık;

- Dijitalleşmenin getirdiği sağlık sorunları (fiziksel, ruhsal)
- Dijital dünyayla ortaya çıkan sağlık sorunlarına karşı bilinçli olmak

Dijital Güvenlik;

- Dijital araçların kullanımı esnasında kişisel bilgi güvenliğinin sağlanması,
- Donanım, yazılım ve ağ güvenliğinin çevirim içiyken sağlanabilme bilinci

Dijital okur-yazarlık;

- Farklı teknolojilere karşı farkındalık ve teknolojileri etkin kullanma becerisi
- Doğru bilgiye ulaşma bilgi üretme, paylaşma bilinci
- Eğitim- öğretimde teknolojiyi kullanabilme

Dijital İletişim;

- Dijital ortamlarda bilgi alışverişi yapabilme
- Farklı dijital iletişim araçları kullanabilme yetisi
- Doğru yerde ve zamanda iletişim

Dijital Ticaret;

- Çevirim içi ortamlarda mal ve hizmet satın alma bilinci ve yeterliliği
- E-bankacılık, e-ticaret gizliliğinin korunması ve güvenlik bilinci

Dijital Erişim;

- Bireyin teknolojiye ve internete her yerden ulaşabilmesi
- Dijital teknolojiye hızlı ve kaliteli erişimi

Dijital Vatandaşlığın Çevrimiçi Boyutu

Dijitalleşme ve teknolojik gelişmeler sayesinde bireyler daha uzaklardaki diğer dijital vatandaşlarla etkin iletişim kurabilmektedir. Bu durum empati kurma ve kültürel alışverişin hızlanmasını mümkün kılmıştır(Odabaşı, 2012).

Teknoloji dünyasında dijital vatandaşlık, teknolojik araçların internetle birleştiğinde ortaya çıkan nimetleri etkin kullanabilen her şartta geçerli kuralları benimsemiş bireylerin çevirim içi etkinliğidir. Bu nedenle dijital vatandaşlık düzeylerini değerlendirirken bireylerin çevirim içi kullanabilme alışkanlıklarını göz önünde bulundurmak gerekir.

Dünyada Dijital Vatandaşlık

Bilişim sektörlerinin de artık kullanmakta olduğu bir kavram haline gelen dijital vatandaşlık her geçen gün önem kazanmaya başlayan bir kavram halini almıştır.

Dünya bilişim devi Microsoft çevirim içi teknolojinin fırsatlarını ve tehditlerini iyi bildiği için dijitalleşme ve dijital vatandaşlığın tüm dünyada geçerli davranış normlarının hazırlanması gerektiğini yazılı rapor halinde hükümetlere sunmuştur.

Türkiye’de Dijital Vatandaşlık

Ülkemizde çocuk, genç ve ailelerin dijital vatandaşlık düzeylerini araştırmak amacıyla yapılan ilk çalışma, 8 şehirden 20 pilot okul seçilerek; 1848 ortaokul ve lise öğrencisinin yanı sıra; 1961 aile bireyi üzerinde yapılmış ve önemli bulgular rastlanmış bir araştırmadır.

Dijital vatandaşlık algısını incelemeyi amaçlayan çalışmada çevrimiçi teknolojilerin ve dijital aletlerin gelişimine ek olarak dijital vatandaşlığın çevirim içi ana faktörü olan internet hizmetleri üzerinde çalışılmış, internet kullanımının etkililiği ve yaygınlığı ölçülmeye çalışılmıştır.

Çalışmaya katılan aile bireyleri son bir senede en az bir kez internette zararlı eylemlerle karşılaştıklarını, %66’sı dijitalleşme ve çevirim içi hizmetleri gençler ve çocuklar için yararlı olarak bulduklarını belirtmişlerdir. Ailelerin %67’si sosyal ilişkilerinin internet yüzünden zayıfladığını belirtmiştir. Ailelerin %90’ı çocuklarının internet kullanımında çok başarılı ve etkin olduğunu söylemiştir.

Çocuklarının internetten kötü etkilendiğini söyleyen ebeveyn oranı ise %48’de kalmıştır. Çocukların %81’i internet kullanırken filtreleme paketi ile karşılaşmadıklarını söylerken; %26’sı ise internetten olumsuz etkilendiğini kabul etmektedir.

Ülkemizde 15 Ekim 2011 tarihinde hizmete başlayan güvenli internet ve filtreleme paketini ebeveynlerin %54’ü yeterli görmemektedir (Ocak, 2013).

Dijital Vatandaşlık Boyutları

İnterneti etkin bir biçimde kullanan dijital vatandaşın çevirim içi ortamlarda karşılaşılabileceği tehditler belirli faktörler olarak incelenmesi sonucunda bazı boyutlar ortaya çıkmıştır.

Birçok araştırmacı ve yazar dijital vatandaşlığı farklı kategori ve boyutlara büründürmek yerine Mike Ribble’ nin belirlediği 9 ana boyut adı altında incelemiştir. Bu araştırma da ise dijital vatandaşlığın 9 boyutu ile ilgili kapsamlı araştırma yapılmış her bir boyutun çevirim içi risklerle ne oranda bağlantılı olduğu ve bir boyut içerisinde çevirim içi ortamlarda nelere dikkat edilmesi gerektiği açıklanmaya çalışılmıştır.

Dijital Etik Boyutu

Dijitalleşme ve çevirim içi ortamlarda bulunmanın ahlaki sorumlulukları vardır. Çevrimiçi ortamda internet ile ilgili materyalleri kullanırken iletişimde bulunduğumuz ya da henüz bulunmadığımız diğer dijital vatandaşların haklarına saygılı davranmalı ve sorumluluk sahibi dijital vatandaş olarak hareket etmeliyiz. Örneğin, ahlaki olgu içerisinde etik kuralları ve davranışları internet ortamında da sürdürebilmek doğru bir üslupla başkalarına hitap etmek önemlidir.

Dijital İletişim Boyutu

Günümüzde çevrimiçi iletişimin dijital ortamda yapılabilmesinin en temel yolu internet hizmetlerinin varlığıdır. Çevirim içi ortamlarda sosyal ağların sık kullanılması sanal ortamda temas risklerinin varlığını beraberinde getirmiştir.

Dijital Ticaret Boyutu

Online alışveriş, e-bankacılık hizmetlerinin kullanımı ve gelir idaresi başkanlığı gibi resmi kurumlarla para trafiği dijital ticaret kapsamına girer. İnternette ticari bir işle meşgul iken, kişisel bilgilerin korunması ve güvenliğinin sağlanması için güvenli siteler tercih edilmelidir.

Dijital Hak ve Sorumluluklar Boyutu

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte internete erişim, sadece bilgisayarlar yoluyla değil akıllı cep telefonları, tabletler ve LED televizyonlar yoluyla da çevirim içi ağlara bağlanarak mümkün hale gelmiştir.

İnternet kullanıcılarının sosyal ağlar yoluyla kendi fikrini özgürce belirttiği bir alan olmasının yanında söylem özgürlüğünün başkalarının şahsi hak ve özgürlüklerini ihlal etmemesi ölçüsünde sınırlandırılmıştır. Örnek olarak bakıldığında sanal ortamda araştırılan bir bilgiden veya akademik bir çalışmadan alıntı yapılacaksa, alıntının ne şekilde kullanılacağı, bilginin telif hakkı ve sınaî hakları çerçevesinde izne ve kaynak belirtme gerekliliği vardır.

Dijital Güvenlik

Günlük yaşantımızdaki fiziksel güvenliğimiz kadar mühim bir hale gelen çevirim içi ortamda güvenlik hayati önem taşımaktadır. 2016 yılı itibariyle siber farkındalık ve güvenlik kavramlarının hayatımızda daha fazla yer alacağı öngörülmektedir (Kıvırcık, 2013).

Dijital ortamlardaki güvenlik açıkları ve çevirim içi ortamlarda oluşan risk ve tehditlerin her geçen gün fazlalaşması hükümetlerin teknolojik sistemlerini ve bireysel dijital aletlerin ve diğer tüm şahsi bilgi ve belgelerin risk grubunda olmasına yol açar.

Dijital Okuryazarlık

Teknoloji çağında bireyler, okulla tanışmadan önce dijital araçlarla tanışma ve kullanma becerisine sahip olabilmektedirler.

Dijital okur-yazarlık çevirim içi iken bilgi ve belgeleri doğru ve yerinde kullanma, doğru bilgiye ulaşma becerisi ve bunun sayesinde, eğitim öğretimin internet yoluyla yapılabilmesini de kapsamaktadır.

Dijital Sağlık

Genelde hep olumsuz yönleriyle karşımıza çıkan sağlık faktörü; dijital ortamlar söz konusu olduğunda da bu geleneği sürdürür. Dijital vatandaşlar, dijital araçları ve internet hizmetlerini kullanırken bir çok kullanıcı da bedensel ve ruhsal birçok hastalık çeşidine maruz kalabilmektedirler.

Yeni Sosyal Bilgiler Programında Teknoloji Kullanımı

2005 yılında Milli Eğitim Bakanlığı kitaplarını ve programlarını hazırlayan Talim Terbiye Kurulu Başkanlığınca İlköğretim Sosyal bilgiler programı(6-7.Sınıflar), bilgisayar ve internet destekli olarak değiştirildi.

Yeni Sosyal bilgiler programında hedeflere ulaşmak için dersin öğretim aşamasında, öğretmenlerin CD-Rom, Sosyal bilgiler dersi tarih konuları ile ilgili benzeşim (simülasyon) programları, çoklu bilgisayar ortamı (multi medya) gibi teknolojik araçları çevirim içi bilgiye ulaşma web siteleri ve telekomünikasyon hizmetlerini kullanmaları önerilmektedir (MEB, 2005: 10).

- Ders hedef ve kazanımları ile ilgili içerikleri internetten araştırabilme ve öğrencilerin de bu beceriyi kazanması için model olmalıdır (Parker, 2001:18).

Yöntem

Bu araştırma, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi ve dijital vatandaşlık kavramlarına ilişkin algılarının çeşitli değişkenler açısından derinlemesine incelenmesini amaçlamaktadır.

Bu çalışmada betimleyici analiz uygulanmış, analiz tekniği olarak da karma yöntem kullanılmıştır. Karma yöntem, nitel ve nicel metotların karıştırılarak tek bir çalışmada kullanıldığı genel bir araştırma türüdür (Somekh ve Levin, 2005).. Nitel çalışmalar; sosyal olay ve olguları etkilediği çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı hedef alan bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Nitel çalışmalardaki amaç araştırma eserin okuyucu tarafından konunun sosyal çevrede var olduğu şekliyle anlaşılıp ele alınmasını sağlamaktır. Bu çalışma nitel bir çalışmanın desenlerinin incelenip özel durum araştırması olarak hazırlanmıştır.

Özel durum çalışmaları; genel bir çalışmanın ürünlerini ve yöntemini daraltarak kısmi bir alana indirgemektir. Bu amaçla daha önce sebepleri ve sonuçları incelenen geniş bir araştırmanın farklı yöntem ve tasarımlarından elde edilen sonuçları özel bir duruma uygulanabilmekte sebepleri ve sonuçları kontrol etme şansı artmaktadır.

Nicel kısmında ise Kocadağ (2012)' in geliştirdiği öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyini belirleme amacıyla hazırladığı ölçek uygulanmış ve Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir.

Çalışma Gurubu

Bu araştırmanın çalışma gurubu Fırat, Dicle, Siirt ve Adiyaman Üniversiteleri Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümünde öğrenimlerine devam eden 1,2,3 ve 4. Sınıf öğrencilerinden oluşmuştur. Doğu ve Güneydoğu'daki üniversitelerde öğrenimine devam eden ve dijital ortamların internete erişimin kısmen yetersiz olduğu ortamlarda bulunan Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital teknolojiye yakınlıkları ve bunlardan ne derecede faydalanabildiklerinin incelemesi amaçlanmıştır.

Sosyal Bilgiler, ilköğretim çağındaki öğrencilerin vatandaşlık bilincine ulaşmasında anahtar role sahip bir disiplindir, bu yönüyle sınırları henüz çizilemeyen dijital dünya ile devamlım etkileşim halinde olan bireyin dijital vatandaşlık algısı onları birer dünya vatandaşı yapacağı olgusu üzerine kurulmalı ve dijital teknolojileri etkin bir biçimde kullanmalarına yardımcı olunmalıdır. Bu yönüyle öğretmen anahtar modeldir. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının veya başka bir deyişle yakın geleceğin öğretmenlerinin donanımlı bir şekilde eğitim öğretime hazır olmaları dijital hak ve sorumlukları vatandaşlık eğitimi doğrultusunda öğrenciye kazandırmaları hayati öneme sahiptir.

Bu nedenle Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu aşamada önemli bir role sahip olduğu gerekçesiyle bu araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmen adayları ile çalışılmıştır.

Tablo 1. Üniversite, sınıf ve cinsiyet bazında katılımcı sayıları

Üniversite	Toplam	Kız	Erkek	I. sınıf		II.sınıf		III. sınıf		IV.sınıf	
				K	E	K	E	K	E	K	E
Fırat	181	79	102	114	18	22	27	18	29	15	28
Dicle	196	96	100	19	22	25	27	32	19	20	26
Adıyaman	162	69	93	15	18	19	21	23	24	12	30
Siirt	143	70	73	18	19	21	23	16	18	15	13
Toplam	682	321	361	66	77	87	98	89	90	62	97

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının 682'si ile yürütülen bu araştırmada;1. maddede öğretmen adaylarının 321'i kadın 361'i ise erkektir.

1. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının 109'u 17-19 yaş aralığında, 393'ü 20-22 yaş aralığında, 179'u ise 23ve üzeri yaş aralığında olduklarını belirtmişlerdir.
2. Öğretmen adaylarının 311'i her gün 1-2 saat aralığında internette kaldığını belirtirken 179'u 2-3 saat aralığı 183'ü ise 3 saat ve üzerinde çevirim içi olduklarını belirtmişlerdir.
3. Adayların 274'ünün kendine ait bir bilgisayarı bulunurken 405'i ise bulunmadığını ifade etmişlerdir.
4. Adayların 348'inin 3-5 yıl aralığında bilgisayar kullandığı belirtilmiştir, 334'ünün ise 5 yıl ve üzerinde bilgisayar kullanıcısı olduklarını belirtmişlerdir.
5. 'Herhangi bir sosyal ağa üye misiniz?' sorusuna ise ölçeğe katılan öğretmen adaylarının 566'sının bir sosyal ağa üye olduğunu, 111'inin ise üye olmadığını belirtmişlerdir. 5 adayın ise bu soruyu cevaplamadığı görülmüştür.
6. Öğretmen adaylarının 165'i 1. sınıf, 221'i 2. sınıf, 149'u 3. Sınıf, 147'si 4.sınıf öğrencisidir.

7. 'En sık bağılandığınız ilk üç sosyal ağ siteleri hangileridir?' sorusuna araştırmaya katılan adayların 603'ü Facebook, Twitter, Whatsapp; 70 aday ise Messenger, Instagram kullanıcıları olduklarını belirtmişlerdir.
8. 'İnternette günlük kalma süreniz ortalama ne kadardır?' sorusuna araştırmaya katılan adayların 350'si 1-2 saat, 265'i ise 12 saat ve üzeri çevirim içi olduklarını belirtmişlerdir.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama araçları olarak ölçek, görüşme, gözlem uygulanmıştır. Araştırmaya katılan 682 Sosyal Bilgiler öğretmen adayının dijital vatandaşlık düzeyini belirlemek amacıyla Kocadağ' ın (2012) hazırladığı 63 maddelik dijital vatandaşlık ölçeği kullanılmıştır.

Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyini belirlemek amacıyla Kocadağ(2012) tarafından yapı geçerliliği, faktör analizi, açıklayıcı analiz ile test edilmiş ve geçerlik- güvenilirliği uzmanlarca belirtilen ölçeğin yedi faktörden oluştuğu gözlemlenmiştir.

Bu faktörler Kocadağ (2012) tarafından şu şekilde adlandırılmıştır:

1. Dijital iletişim ve okuryazarlık özellikleri
2. Dijital etik ve hukukun özellikleri
3. Dijital erişim özellikleri
4. Dijital haklar ve sorumlulukların özellikleri
5. Dijital sağlık özellikleri
6. Dijital güvenlik özellikleri
7. Dijital ticaretin özellikleri

Bu faktörlerin kendi içinde beklenen uyumu verdiği sonucuna ulaşılmış ve bu sonuçlar ölçeğin yapı geçerliliğinin yeterli düzeyde olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Kocadağ,2012).Yapı geçerliliği olan bu ölçek çalışmamızda kullanılmıştır.Veritoplama süreci 2015-2016 eğitim-öğretim yılı birinci döneminde Fırat, Dicle, Siirt ve Adıyaman Üniversitelerinin Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümlerinde gerçekleştirilmiştir.

Üniversitelerin 1, 2, 3 ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarıyla gerçekleştirilen bu uygulama ve veri toplama aşaması 3 ay sürmüştür.

Araştırmanın amacına uygun olarak üniversitelerden gerekli izinler alınarak öğretmen adaylarıyla görüşüldükten sonra araştırmanın amaçları, sebepleri ve aşamaları hakkında öğretmen adayları bilgilendirilmiştir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adayları gönüllük çerçevesinde uygulamaya dahil edilmişlerdir. Üniversitelerde görevli akademisyenlerden çalışmanın uygulanması aşamasında yardım alınmıştır.

Belirlenen dört üniversitede okuyan Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarından gönüllü olarak çalışmada yer almayı kabul edenlerle yapılan ölçek ve görüşmeler kayıt altına alınmıştır.

Birinci aşamada Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına Kocadağ (2012)'in geliştirdiği öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyini belirleme amacıyla hazırladığı ölçek uygulanmış ve Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Belirlenen üniversitelerdeki Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının teknolojiye, bilgiye ulaşma ve interneti etkin kullanabilme becerileri 63 soruluk ölçeğe verilen çoktan seçmeli cevaplarla araştırmacı tarafından veri olarak kaydedilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Sosyal Bilgiler Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin incelenmesi amacıyla SPSS paket programıyla elde edilen ölçümler ve tablolar aşağıda belirtilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik davranışlarının yaş değişkeni ile ilgili betimsel istatistikleri Tablo 2'de verilmiş ve ayrıca değişkenlerin ANOVA analizine göre sonuçları ise Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Ölçeği İle Yaş Değişkeni Arasındaki Korelasyon İlişkisini Gösteren Betimsel İstatistikler

Yaş	N	\bar{X}	SS
a) 17-19 yaş	109	236,31	31,25
b) 20-22 yaş	393	230,52	33,50
c) 23 yaş ve üzeri	179	232,33	40,37

Tablo 2 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ile yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F(1,176) = P > .05$].

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Davranışlarına Yönelik Algılarının Yaş Değişkeni İle İlgili ANOVA Sonuçları

Yaş	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	Sig.*	Tukey
Gruplararası	2898,370	2	1449,185	1,176	,309	-
Gruplariçi	835467,812	678	1232,253			
Toplam	838366,182	680				

P<.05

Tablo 3' te grup içi frekans dağılımının kareler ortalaması gruplar arası ortalama kareler farkı benzer çıkmıştır (Gruplar arası kareler ortalaması 1449,185, gruplar içi kareler ortalaması 1232,253). Bu durum adayların dijital vatandaşlık davranışlarına yönelik algılarının yaş değişkeni konusunda anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlığa Yönelik Tutumlarının Aile Ortalama Gelir değişkeni ile ilgili betimsel istatistikleri Tablo 2'de; bunların değişkenlere göre analizine yönelik ANOVA sonuçları ise Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Davranışları İle Aile Ortalama Gelir Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren Betimsel İstatistikler

Aile Ort. Gelir	N	\bar{x}	SS
0-650	125	227,93	37,52
651-1300	254	226,54	34,32
1301-1950	154	235,27	35,01
1951 ve üzeri	142	241,19	32,71

Tablo 4'de yer alan veriler incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik tutumlarıyla Aile ortalama gelir değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir [$F(6,423)= p < .05$]. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla yapılan Tukey testi sonucunda bu farklılığın aile ortalama geliri 0-650 tl arasında olanlar ($\bar{x} = 227,93$) ile 1951tl ve üzeri olanlar ($\bar{x} = 241,19$) arasında geliri 1951 tl ve üzeri olanların lehine; Geliri 651-1300tl olanlar ($\bar{x} = 226,54$) ile 1951tl ve üzeri olanlar ($\bar{x} = 241,19$) arasında 1951 tl ve üzeri olanların lehine olduğu görülmüştür.

Tablo 5. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik davranışlarının ailelerin ortalama gelir değişkeni ile ilgili ANOVA sonuçları

Aile Ort. Gelir	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	Sig.*	Tukey
Gruplararası	23288,079	3	7762,693	6,423	,000	a-d*,b-d*
Gruplarıç	810957,773	671	1208,581			
Toplam	834245,674	674				

P<.05

Tablo 5' de yer alan verilere bakıldığında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik tutumlarıyla sınıf değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğuna dair herhangi bir kanıt rastlanmamıştır.

Tablo 6. Ailelerin Gelir Düzeyi İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

Ortalama Gelir	Dağılım	Fırat Üniversitesi	Dicle Üniversitesi	Adıyaman Üniversitesi	Siirt Üniversitesi
0-650	125	32	41	22	30
651-1300	254	82	64	57	51
1301-1950	154	36	30	29	59
1951 ve üzeri	142	51	27	38	21

Tablo 6 incelendiğinde ailelerin gelir düzeyi ile ilişkili olarak üniversitelerde okuyan öğrencilerin aile gelir dağılımı daha çok 651-1300 tl arası bir gelire sahip oldukları belirtilmiş, bu durum alt ve üst gelir grupları olan 0-650 ile 1951 ve üstü gelir grubu arasında bir yoğunluk kazanmıştır. Orta gelirli ailelere sahip öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ve çevirim içi ortamlara bağlanma düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 7. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Ölçeği İle Cinsiyet Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren T- Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	T	P*
	321	231,72	32,89		
Kadın				,083	,934
Erkek	361	231,94	37,11		

Tablo 7'deki veriler incelendiğinde Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik davranışları ile cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğuna dair herhangi bir kanıt rastlanmamıştır.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlığa Yönelik Tutumlarının Sınıf değişkeni ile ilgili betimsel istatistikleri Tablo 8'de; bunların değişkenlere göre analizine yönelik ANOVA sonuçları ise Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 8. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Ölçeği İle Sınıf Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren Betimsel İstatistikler

Sınıf	N	\bar{X}	SS
a) 1. Sınıf	165	231,0967	32,11187
b) 2. Sınıf	221	229,1840	32,83587
c) 3. Sınıf	149	232,8471	37,44057
d) 4. Sınıf	147	235,6261	39,18634

Tablo 8 de yer alan verilere bakıldığında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik tutumlarıyla sınıf değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğuna dair herhangi bir kanıt rastlanmamıştır.

Tablo 9. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlığa Yönelik Davranışlarının Sınıf Değişkeni İle İlgili ANOVA Sonuçları

Sınıf	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	Sig.*	Tukey
Gruplararası	3908,364	3	1302,788	1,054	,368	-
Gruplariçi	837974,028	678	1235,950			
Toplam	841882,392	681				

Tablo 9'da yer alan verilere bakıldığında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik davranışlarıyla sınıf değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğuna dair herhangi bir kanıt rastlanmamıştır.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik davranışlarıyla internette kalma süresi değişkeni ile ilgili betimsel istatistikleri Tablo 10'da; bunların değişkenlere göre analizine yönelik ANOVA sonuçları ise Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 10. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Ölçeği İle İnternette Kalma Süresi Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren Betimsel İstatistikler

İnternette Kalma Süresi	N	\bar{X}	SS
a) 1- 2 saat	311	227,95	35,17
b) 2-3 saat	179	236,44	36,45
c) 3 saat ve üzeri	183	235,24	32,70

Tablo 10'da yer alan veriler incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik tutumlarıyla İnternette kalma Süresi değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir [$F(4,324)= p < .05$].

Tablo 11. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlığa Yönelik Davranışlarının İnternette Kalma Süresi Değişkeni İle İlgili ANOVA Sonuçları

İnternette Kalma Süresi	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	Sig.*	Tukey
Gruplararası	10513,876	2	5256,938	4,324	,014	a-b*, a-c*
Gruplariçi	814601,375	670	1215,823			
Toplam	825115,251	672				

Tablo 11'de farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla yapılan Tukey HSP testi sonucunda bu farklılığın internette kalma süresi 1-2 saat

arasında olanlar ($\bar{x} = 227,95$) ile 2-3 saat arasında olanlar ($\bar{x} = 236,44$) arasında olduğu ve internette kalma süresi 2-3 saat olanların lehine olduğu; internette kalma süresi 1-2 saat arasında olanlar ($\bar{x} = 227,95$) ile 3 saat ve üzeri olanlar ($\bar{x} = 235,24$) arasında internette kalma süresi 3 saat ve üzeri olanların lehine olduğu görülmüştür.

Tablo 12. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Ölçeği İle Bilgisayar Sahibi Olup Olmama Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren T- Testi Sonuçları

Bilgisayar Sahibi Olma	N	\bar{X}	SS	T	P*
Evet	274	239,70	33,90	4,796	,000
Hayır	405	226,72	35,05		P<.05

Tablo 12'deki veriler incelendiğinde, Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik tutumlarıyla bilgisayar sahibi olup olmama değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Aritmetik ortalamalar incelendiğinde bilgisayar sahibi olan öğretmen adaylarının ($\bar{x} = 239,70$) bilgisayar sahibi olmayan ($\bar{x} = 226,72$) öğretmen adaylarına göre dijital vatandaşlık davranışlarının daha olumlu düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 13. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Ölçeği İle Sosyal Ağa Üyelik Değişkeni Arasındaki Korelasyonu Gösteren T- Testi Sonuçları

Sosyal Ağa Üyelik	N	\bar{X}	SS	T	P*
Evet	566	235,43	33,71	6,383	,000
Hayır	111	212,80	36,35		

P<.05

Tablo 13'deki veriler incelendiğinde Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik tutumlarıyla sosyal ağ üyeliği değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Tablo incelendiğinde herhangi bir sosyal ağa üye olan öğretmen adaylarının ($\bar{x} = 235,43$) sosyal ağlara üye olmayan ($\bar{x} = 212,80$) öğretmen adaylarına göre dijital vatandaşlığa yönelik davranışlarının daha olumlu düzeyde olduğu görülmüştür.

Tablo 14. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlığa Yönelik Tutumlarına İlişkin Ortalama Ve Standart Sapma Değerleri

N	\bar{X}	Ss
682	3.67	5.3

Tablo 14'deki bulgular incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik davranışlarının yüksek düzeyde olduğu görülmektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık, Dijital Okuryazarlık Kavramıyla İlgili Görüşleri

Yazılı mülakat sonrası ortaya çıkan ifadelerde Sosyal Bilgiler Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık algısını etik, hak, hukuk ve e-devlet, e- imza şeklinde algıladıkları belirlenmiştir. Bunun yanı sıra dijital vatandaşlığı bilgisayar ve interneti çok iyi kullanmasını bilen teknolojiye ayak uydurabilen yenilikçi bireyler olarak tanımlamaktadırlar. Ayrıca Dicle Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümü 1, 2, 3 ve 4. Sınıf öğrencilerinden 45'i ile yapılan mülakatta tüm adayların akıllı cep telefonu kullandıkları ve buldukları ortamda wi-fi internet hizmeti ağı veya cep telefonu servislerinin internet hizmeti ile internetlerinin her an açık olduğunu ve dijital bir ortama her an bağlanabildiklerini belirtmişlerdir. Adayların tamamı dijital okuryazarlığı doğru bilgiye ulaşma, bilgi paylaşma ve dünyadan haberdar olmak olarak algıladıkları görülmüştür. Ayrıca öğretmen adaylarının çevirim içi ortamlarda var olan mobil uygulamaları etkin kullandığı Twitter, Facebook, Whatsapp, Dijitalfilm, Dijitalmuzik, Tripadvisor, Hangsout, Chaton, Playkitap, Şevirmen, Dropbox, Dijital harita, Dijital sözlük, Peelsmartremote gibi programlarla dijital dünyanın günümüzde bilinen tüm nimetlerinden birebir faydalandıklarını söylemişlerdir.

Bazı adaylar ise bu programları kullanarak tüm arkadaşlarına kolayca ulaşabildiklerini ve bilgi paylaşımının ve konum belirlemenin oldukça hızlı ve güvenilir olduğunu belirtmişlerdir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen adaylarının dijital yasa ile ilgili algılarının, internet güvenliğinin sağlanabilmesi için geriye dönük dijital verilerin depolanması, çevirim içi suç ve kanuni yaptırımlar şeklinde görülmüştür. Ayrıca bazı adaylar kanuni yaptırım noktasında Türkiye İletişim Bakanlığının bazı sitelere (video paylaşım siteleri, Twitter, Facebook) zaman zaman erişim yasağının getirildiğini belirtmişlerdir. Ayrıca bu konuda adayların bazıları dijital ortamlarda paylaşılan video, resim ve görüş gibi ifadelerin suç sayılması halinde cezai yaptırımlarının ağır olduğu ve bunun örneklerini basın yoluyla duyduklarını belirtmişlerdir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarıyla yapılan mülakatta adayların dijital iletişimin günümüzde bilinen tüm programları hakkında bilgi sahibi oldukları e- mail hesaplarının ve bu konuda birikim sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Adayların tamamı posta ve dosya paylaşımını internet aracılığıyla dijital ortamda iletişim yoluyla gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Yakın ve uzak tüm arkadaş çevresi, aile ve yakınlarıyla dosya, bilgi, fotoğraf ve video ile iletişimi dijital olarak yaptıklarına dair görüş bildirmişlerdir. Bu yolla en çok kullandıkları araç akıllı telefonlardan internet bağlantısı şeklindedir.

Tartışma

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümü 1, 2, 3 ve 4. Sınıf öğrencilerinden 45 katılımcı ile yapılan yarı yapılandırılmış form yardımıyla yazılı mülakatlar yapılmıştır ve Kocadağ (2012)' nin dijital vatandaşlık ölçeğini hazırlarken belirlediği dijital vatandaşlığın alt boyutları ile ilgili hazırlanan sorular adaylarca

cevaplanmıştır. Yazılı mülakat sonrası ortaya çıkan ifadelerde Sosyal Bilgiler Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık algısını etik, hak, hukuk ve e-devlet, e- imza şeklinde algıladıkları belirlenmiştir.

Bunun yanı sıra dijital vatandaşı bilgisayarı ve interneti çok iyi kullanmasını bilen teknolojiye ayak uydurabilen yenilikçi bireyler olarak tanımlamaktadırlar Dijital vatandaşlık ölçeğinin 7 alt boyutundan biri olarak belirlenen dijital okuryazarlık ile ilgili ölçekte yer alan mevcut maddelere öğretmen adaylarının verdiği cevaplara göre algılarının; internete her an bağlanabilme, uygulama ve haber takibi yapabilme, çevirim içi ortamlarda resim, video ve bilgi paylaşmayı ve programları doğru bir biçimde kullanma şeklindedir.

Araştırmanın literatüründe dijital vatandaşlığın alt boyutlarından dijital ticaretin tanımı; Çevirim içi ortamlarda mal ve hizmet satın alma ve bu yeterliliğe sahip olunması e- bankacılık hizmetlerinden bilgi ve veri gizliliğinin korunması, güvenli olarak bilinen alışveriş ve ticaret sayfalarından ticaret yapma yeterliliği şeklinde tanımlanmıştır.

Dijital vatandaşlık ölçeğinde yer alan dijital ticaret ile ilgili maddelere anket yoluyla verdikleri cevaplarda öğretmen adaylarının sınav uygulamalarında özellikle ÖSYM'nin KPSS sınavı harcı ödemelerinde kredi kartı ile e- ödeme şeklinde ödeme yaptıklarını bunun dışında e- alışverişini güvenilir olmayan sitelerden yapmamaya gayret gösterdiklerini belirtmişlerdir. Çevirim içi ticaret deyince öğretmen adaylarının çoğunlukla bankacılık ve çevirim içi banka hesabı kontrol edebilme algılarının olduğu belirlenmişlerdir.

Öğretmen adaylarının birçoğu internet yoluyla ticaret yaptıklarında çok dikkatli olduklarını güvenlik etiketi olmayan sitelerde ticari hiçbir paylaşımında bulunmayacaklarını belirtmişlerdir.

Alan yazında doğrudan dijital vatandaşlığa odaklanan pek fazla çalışma bulunmamakla birlikte özellikle dijital vatandaşlığın gizlilik ve güvenlik, erişim, iletişim, sağlık ve etik boyutlarını içeren çeşitli araştırmalara rastlanmaktadır. Aşkar ve Yalçınalp (2003), yaptığı araştırmada 'öğrencilerin bilgi toplama amacıyla internet kullanma biçimlerinin incelenmesi' adlı çalışmanın amacı öğrencilerin interneti kullanma biçimlerinin bilgi arama ve iletişim ortamlarındaki tutum ve davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi yöntemleri kullanılmış olup doküman analizleri, gözlemler ve görüşmeler 10 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin bilgiye erişim yöntemleri ve bilgiyi arama tarzları arasında benzerlikler belirlenmiştir. Öğrencilerin uygun ortamlar hazırlandığında interneti kitaplara ve kütüphaneye ve diğer eğitsel dokümanlara tercih ettikleri belirlenmiştir.

Batur ve Aksüt (2007), tarafından yapılan bir araştırmada internet perspektifinde ergenlerin sosyalleşme ve iletişim kurma sürecini açığa çıkarmayı amaçlayan çalışma lise ve yüksekokula giden 300 ergen üzerinde gerçekleştirilmiştir. 25 açık uçlu sorudan oluşan bir anket aracılığıyla toplanan araştırma verilerine göre internetin ergenlerin sosyalleşmesini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu sebeple genç yetişkinlere göre, çevirim içi ortamların zarardan ziyade faydalı olduğu görüşü hakimdir. Genç yetişkinlere göre çevirim içi ortamların en cezp edici yönü istendiği anda bilgiye ulaşabilme özelliği oluşturmuştur ve gençlere göre internet büyüleyici bir ortam olarak nitelendirilmiştir.

Arnas (2005) tarafından yapılan bir araştırmada 3-18 yaş arası 933 çocuk üzerinde bir anket uygulanmıştır. Araştırmanın verilerine göre ailelerin hepsinin evinde en az bir televizyon, yarısının evinde ise iki ve daha fazla televizyon bulunmaktadır. Ailelerin %35'inin evinde ise bilgisayar, %21'inin evinde internet olduğu belirlenmiştir. Evlerinde bilgisayar bulunan ailelerin %21.3'ünde bilgisayarın çocuk odasında bulunduğu ve bilgisayarı daha çok çocukların okul ödevlerini yapması amacı ile alındığı saptanmıştır. Aynı zamanda çocukların %45.4'ünün zaman zaman internet kafelere gittikleri sonucuna varılmıştır.

Karaca (2007) tarafından gerçekleştirilen başka bir çalışmada internet kullanımının liseli gençlerin sosyal hayatlarındaki yeri ve etkileri araştırılmıştır. Araştırmada Elazığ ili merkezindeki lise öğrencilerinden seçilen 408 öğrenciye sorulan 51 soruluk anket uygulanmıştır. Elde edilen araştırma verilerine göre gençlerin hayatlarında internet kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan bireysel, toplumsal, ailevi problemlerin ve internete dair değerlendirmelerin oluşumunda etkin olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, internetin pek çok avantajının yanında önemli ölçüde olumsuz etkileri de beraberinde getirdiği; bununla birlikte sosyal hayatta vazgeçilmez bir yer edindiği gerçeğinin açık bir şekilde ortaya çıktığı vurgulanmıştır.

PEW (2010a)'in yaptığı araştırmada 'Çevirim içi Komşular Raporu' 30 Kasım ile 27 Aralık 2009 tarihleri arasında 18 yaş üstü 2258 yetişkin ile telefon anketlerine dayanmaktadır. Araştırmada deneklere çevirim içi bağlantıları ile ilgili çeşitli sorular yöneltilmiştir. Ankete katılan yetişkinlerin %22'si e-posta ya da kısa mesaj yoluyla yaşadıkları yerin trafik durumunu, okullarda gerçekleşen olayları, hava tahminlerini ya da işlenen suçlarla ilgili ajanslara abone olduklarını söylemişlerdir. Ayrıca, yetişkinlerin %20'si komşularıyla iletişim kurmak ve içinde yaşadıkları toplumla ilgili haberleri alabilmek için dijital araçları kullandıklarını belirtmişlerdir.

PEW(2010b) tarafından gerçekleştirilen bir diğer araştırma ise 'Toplumsal İlişkilerin Geleceği' adlı çalışma olmuştur. Bu araştırmada 895 internet uzmanı üzerinde uygulanan anketin verilerine göre uzmanların büyük bir çoğunluğu internetin bir iletişim aracı olarak kullanılmasının hem olumlu hem de olumsuz etkileri olacağını ve internetin sosyal ilişkileri geliştirdiğini, gelecek yıllarda da bu etkilerin devam edeceğini belirtmiştir. Araştırmaya katılanların bazıları internet sayesinde iletişim için harcanan zamanın azaldığını, bunda zayıf ya da güçlü pek çok ilişkinin doğmasına yol açtığını ve coğrafi mekânların ilişki kurmaya veya ilişkileri sürdürmeye engel olmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar, dijital yerlilerin toplumsal ağ oluşturma ile ilgili araçları ve diğer toplumsal teknolojileri kullanarak edindikleri iletişim şekillerinin, insanlığı yeni bir çağa taşıyacağını, aileler oluşturacağını ve ekonomik çıtayı yükselteceğini belirtmişlerdir.

Öğretmen adaylarının dijital erişimle ilgili algı düzeylerinin incelemeye dönük sorulara verdikleri cevaplarda mülakata katılan tüm adayların bilgisayar sahibi olduğu ve akıllı cep telefonu kullandıkları evden, okuldan ve buldukları tüm sosyal ortamlardan gelişen teknoloji sayesinde internete bağlanabildiklerini ve bu sebeple dijital erişim konusunda tüm zaman dilimlerinde çevirim içi olduklarını belirtmişlerdir. Mobil çevrimiçiliği sayesinde bir dizüstü bilgisayarda yapılabilecek tüm internet işlemlerinin akıllı telefonların mobil uygulamalarından yapabildiklerini belirten öğretmen adayları bilgiye ulaşmanın adil ve eşit olması gerekliliğine inandıklarını belirtmişlerdir. Akıllı cep telefonuna ve internet hizmeti paketlerine sahip olabilmeyen maddi imkân gerektirdiğini belirten adaylar dijitalleşmenin ekonomiyle ilişkili olduğunu belirttikleri görülmüştür. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarıyla yapılan mülakatlardan elde edilen bilgilere ve alınan cevaplara bakıldığında katılımcıların dijital hak ve sorumluluk kavramını çevirim içi özgürlük, kullanıcı gizliliği, paylaşımların sorumluluğu, dijital eserlerin telif hakları, yasal olmayan site ve programların kullanılmaması şeklinde algıladıkları anlaşılmaktadır.

Katılımcıların tamamı dijital hak ve sorumluluklar noktasında bilinçli davrandıklarını ama bazen istemeden de olsa telif haklarına riayet edemediklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar bu sınırların dışına çıkmalarını daha çok film ve müzik indirme sitelerinde yaşadıklarına dair görüş bildirmişlerdir.

Sonuç

Dijital vatandaşlık ölçeğinin Fırat, Dicle, Siirt ve Adıyaman Üniversiteleri Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık davranışlarının cinsiyet, yaş, aile ortalama aylık geliri, kendisine ait bilgisayarı olup olmadığı, sosyal ağ üyeliği, sosyal bilgiler öğretmenliği kaçınıcı sınıf öğrencisi olduğu ve günlük internette kalma süresi gibi değişkenler açısından incelenmesine ilişkin sonuçlar;

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ölçeği ile yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmamaktadır [$F(1,176)=P>.05$].

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ölçeğinden aldıkları puanlar ile cinsiyet değişkeni arasında manidar bir farklılık bulunmamıştır.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ölçeğinden aldıkları puanlar ile aile ortalama aylık geliri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmaktadır [$F(6,423)=P>.05$]. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla yapılan Tukey testi sonucunda bu farklılığın aile ortalama geliri 0-650 TL arası olanlar ($\bar{X}=227,93$) ile geliri 1951 TL ve üzeri olanlar ($\bar{X}=241,19$) arasındadır. Geliri 1951 TL ve üzeri olanların lehinedir. Geliri 651-1300 TL olanlar ($\bar{X}=226,54$) ile 1951 TL ve üzeri olanlar ($\bar{X}=241,19$) arasındadır ve geliri 1951 TL ve üzeri gelir grubundaki ailelere mensup öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık davranış düzeyi daha yüksektir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ölçeğine verdiği cevaplardan aldığı puanlar doğrultusunda kendilerine ait bilgisayarları olup olmaması

arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Bilgisayar sahibi olan öğretmen adaylarının aritmetik ortalamaları incelendiğinde ($\bar{X} = 239,70$), bilgisayar sahibi olmayan öğretmen adaylarının ($\bar{X} = 226,72$) ortalamaları görülmektedir. Bu sonuç bilgisayar sahibi olan öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa davranışlarının daha olumlu düzeyde olduğu görülmektedir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik tutumlarının internette kalma süresi değişkeni açısından incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir [$F(4,324)=P>.05$]. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla yapılan Tukey testi sonucunda bu farklılığın internette kalma süresi 1-2 saat arasında olanlar ($\bar{X} = 227,95$) ile internette kalma süresi 2-3 saat arasında olanlar ($\bar{X} = 236,44$) arasında internette kalma süresi 2-3 saat arasında olanların lehine; 2-3 saat arasında olanlar ile 3 saat ve üzeri olanlar ($\bar{X} = 235,24$) arasında internette kalma süresi 3 saat ve üzeri olanların lehine olduğu bulunmuştur.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ölçeği ile sosyal ağlara üyelik değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Sosyal ağlara üye öğretmen adaylarının sosyal ağlara üye olmayan öğretmen adaylarına göre dijital vatandaşlık davranışlarının düzeyi yönelik daha olumludur.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik tutumlarının sınıf değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ölçeğinden aldıkları puanlara göre %29.22 (N=282)'sinin orta ve düşük seviyede yer alırken; %71,78 (N=402)'sinin ise iyi, çok iyi ve mükemmel seviyelerde puanlar aldıkları görülmüştür. Bu durum dijital vatandaşlığa yönelik davranışların olumlu yönde olduğunu göstermiştir.

Öğretmen adaylarının dijital vatandaşı bilgisayarı ve interneti çok iyi kullanmasını bilen teknolojiye ayak uydurabilen yenilikçi bireyler olarak tanımlamaktadırlar.

Bazı adaylar, sosyal medya kullanarak tüm arkadaşlarına kolayca ulaşabildiklerini ve bilgi paylaşımının ve konum belirlemenin oldukça hızlı ve güvenilir olduğunu belirtmişlerdir.

Öğretmen adaylarının birçoğu internet yoluyla ticaret yaptıklarında çok dikkatli olduklarını güvenlik etiketi olmayan sitelerde ticari hiçbir paylaşımında bulunmayacaklarını belirtmişlerdir.

Görüşme formunda bazı adayların Milli Eğitim Bakanlığının başlattığı Fatih Projesi sayesinde ortaokul ve liselerde başlatılan tablet bilgisayar dağıtımı ve sınırsız internet uygulamalarının dijital erişimin üniversite öğrencilerinin yanı sıra daha da tabana ineceğini bilgiye ulaşmanın ilkokul sıralarından başlayacağını belirtmiştir.

Dijital vatandaşlığın önemini vurgulayan katılımcılar bilinçli internet kullanıcılarının hak ve sorumluluğa uyduklarını suç işlememeye gayret gösterdiklerini, suç durumunda gerekli şikâyetleri yapabilecek vatandaşlık bilincine sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Alınan cevaplar ve değerlendirmeler ışığında yarının Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin teknolojiyi iyi bilen, kullanan ve dijitalleşen yeni nesilleri eğitebilecek yeterliliğe sahip olduklarını göstermektedir.

Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Kocadağ (2012) tarafından yapılmış ve uygulanmış dijital vatandaşlık ölçeğinin Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına uygulanmasıyla elde edilen puanların belirli değişkenler açısından analizi ile ilgili ortaya çıkan sonuçlara göre araştırmacının kendi tecrübelerine ve yapılacak diğer araştırmalar için önerilerine yer verilmiştir.

Araştırma bulgularına dönük olarak yapılan öneriler;

1. Eğitimin uzak hedeflerinden olan etkin vatandaş yetiştirme hedefinin kazanımlarının en yoğun olduğu sosyal bilgiler dersini öğretecek öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi ve dijital vatandaşlık algılarının ölçülmesi araştırılabilir. Değişkenler farklılaştırılıp yeni araştırmalar yapılabilir.
2. Yapılan incelemelerde ülkemizde dijital vatandaşlık ile ilgili araştırmaların çok az olduğu görülmektedir. Bundan dolayı özellikle sosyal bilimler ile ilgili farklı eğitim basamaklarındaki öğretmen adaylarıyla ilgili dijital vatandaşlık davranışları ile ilgili araştırmalar artırılmalıdır.
3. Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ölçeği ve verdiği cevaplardan aldığı puanlar doğrultusunda kendilerine ait bilgisayarı bulunan adayların bulunmayan adaya göre dijital vatandaşlık davranışlarının daha olumlu düzeyde olduğu görülmüştür. Bu durum ilerleyen teknoloji ve artan satın alma gücünden dolayı gelecekte şahsi bilgisayar sahibi kişilerin artmasıyla dijitalleşme ve dijital vatandaşlık davranışlarının artacağı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda gelecek yıllarda önemini arttıracak olan dijital vatandaşlık davranışları ile ilgili araştırmaların yoğunlaşması araştırmacılara önerilmektedir.
4. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin internette kalma süresi değişkeni açısından incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Özellikle akıllı telefonlar yoluyla internete her an her yerde bağlanılabilmesi internette kalma süresini arttırmaktadır. İnternette sanal bir dünya oluşturan bireyin etik, yasa, sorumluluk ve vatandaşlık gibi uyması gereken birtakım kuralları benimsemesi gerekmektedir. İnternetin yasal yollarla daha fazla kontrol edilebilirliği artırılmalıdır.

5. Sosyal Bilgiler dersinde etkin birey olarak yetiştirilmesi hedeflenen öğrencilerin yetiştirilmesinde büyük pay sahibi olan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin dijital vatandaşlığa yönelik görüşleri alınmalıdır ve bu görüşler ışığında ölçekler geliştirilmeli ve benzer çalışmalarıyla yeni ölçek metodları geliştirilmelidir.
6. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sosyal ağlara üye olma değişkeninde üye olanların dijital vatandaşlık davranışlarının olumlu ve anlamlı bir fark oluşturduğu görülmektedir. Bu yönüyle bireylerin düzenli ve yasalara uygun sosyal ağlara üyeliği teşvik ettirilmeli ve bu konuda yönlendirilmeleri uzmanlar tarafından tavsiye edilmelidir.
7. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ailelerinin ortalama aylık gelirleri ile dijital vatandaşlık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Gelir seviyesinin yüksekliği lehine sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple ortalama refah düzeyinin artırılması hususunda yapılacak istihdam ve refah seviyesi gelecekte dijital vatandaşlık düzeyinin artmasını sağlayabilir. Bu nedenle, ekonomik kalkınma ve istihdam arttırılmalıdır.
8. Dijital vatandaşlık algısının erken yaşlarda olduğu göz önüne alındığında ortaokulların Sosyal Bilgiler müfredatının dijital vatandaşlık algısını hedefleyen kazanımlarının ve ders içeriklerinin dijital vatandaşlık eksenli hazırlanması önerilmektedir. Ayrıca yenilikçi ders müfredatı hazırlanmasında uzman görüşlerinin yanı sıra öğretmen adaylarının da fikirleri alınmalıdır.

Kaynaklar

- Alberta. (2012). *Digital Citizenship Policy Development Guide*. Edmonton, Canada: AlbertaEducationSchool Technology Branch.
- Arıcak, O. T. (2011). *Siber Zorbalık: Gençlerimizi Bekleyen Yeni Tehlike*. 5 15, 2013 tarihinde Kariyer Penceresi: <http://www.kariyerpenceresi.com/?yazarlarimiz,51,104/siber-zorbalik-genclerimizi-bekleyen-yeni-tehlike-.html> adresinden alındı
- Arnas, Y. A. (2005). 3-18 Yaş Grubu Çocuk ve Gençlerinin İnteraktif İletişim Araçlarını Kullanma Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi, *The Turkish Online Journal of EducationalTechnology*, 4(4), 59-66.
- Aybay, R. (1982). *Yurttaşlık (vatandaşlık) hukuku: ders kitabı ve temel yasa metinleri*. Ankara: A.Ü. S.B.F. Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi.
- Bayzan, Ş. (2011). *Dünyada İnternetin Güvenli Kullanımına Yönelik Uygulama Örnekleri ve Türkiye'de Bilinçlendirme Faaliyetlerinin İncelenmesi ve Türkiye İçin Öneriler*. Ankara: BTK.
- Berman, S. (1991). *Thinking in Context: Teaching for Openmindedness and Critical Understanding*. A. COSTA (Editör), *Developing Minds: A Source Book For*

- Teaching Thinking. 10-16. USA Virginia: Association For Supervision And Curriculum Development.
- Bolick, C. M.. (2002). Technology and The Social Studies. The International Social Studies Forum, 2(2), 183-185.
- Boon, R. T., Burke, M. D., Fore, C., Buke, Shanna, Hagan. (2006). Improving Student Content Knowledge in Inclusive Social Studies Classrooms Using Technology-Based Cognitive Organizers: A Systematic Replication. Learning Disabilities: A Contemporary Journal, 4(1), 1-17.
- Boz, F. (2000). İnternet ve Demokrasi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Braun, Joseph, A. (1999). Ten Ways to integrate Technology into Middle School Social Studies. The Clearing House, July/August, 72(6), 345-351.
- Ceyhan, E. (2010). Problemlerli internet kullanım düzeyi üzerinde kimlik statüsünün, internet kullanım amacının ve cinsiyetin yordayıcılığı. *Educational sciences : theory & practice*, 10(3), 1323-1355.
- Chapin, June, R., Messick, Rosemary, G. (1999). Elementary Social Studies. U.S.A: Addison Wesley Longman Inc.
- Çakır, H. ve Topçu, H. (2005). Bir İletişim Dili Olarak İnternet. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 19, ss. 71-96.
- Çelik, T. ve Karaslan, E. (2003). İnternet Toplumunu Oluşum Süreci. inet-tr 2003 [Türkiye İnternet Konferansları].
- Çuhadar, C. (2012). Exploration of problematic internet use and social interaction anxiety among Turkish pre-service teachers. *Computers & Education*, 59, 173-181.
- Digital Agenda. (2011). *Digital Agenda: Coalition of top tech & media companies to make internet better place for our kids*. Europa Press.
- Evrar, B. (2012). *Dijital Yerliler ve Dijital Yerlilerde Öğrenme*. <http://zkusagi.blogspot.com/>
- Facebook. (2013). <https://www.facebook.com/help/>
- Garcia, Jesus, Michaelis, U., John. (2001). Social Studies for Children A Guide to Basic Instruction. U.S.A: Allyn ve Bacon A Pearson Education Company.
- Google. (2013). *Google in Education* <http://www.google.com/edu/teachers/youtube/curric/index.html>
- Gökçe, Birsen. (2001). "Bilişim Toplumundan Ne Bekliyoruz? Bilişim Toplumunun Neresindeyiz?", Bilişim Toplumuna Giderken Psikoloji, Sosyoloji ve Hukukta Etkiler Sempozyumu. (23-24 Mart 2001).

- Göker, G., Demir, M. ve Doğan, A. (2010). Ağ Toplumunda Sosyalleşme Ve Paylaşım: Facebook Üzerine Ampirik Bir Araştırma. E-Journal of New World SciencesAcademy Humanities, 5(2), ss. 183-206.
- Hague , B. N. and Loader, B. D. (2005). Digital democracy: an introduction. Hague, B. N. and Loader, B. D. (Ed.), *Digital democracy: discourse and decisionmaking in the information age* (p. 3-22).London: Taylor& Francis.
- Isın, E. F. and Turner, B. S. (2002). Citizenship Studies: an introduction. Isın, E. F. ve Turner, B. S. (Ed.), *Handbook of citizenship studies* (p. 1-10).London: Sage.
- Karaca, M. (2007).SosyolojikBirOlguOlarak İnternet Gençliği: Elazığ Örneği. (YayınlanmamışDoktoraTezi). Fırat Üniversitesi,SosyalBilimler Enstitüsü.
- Kırlıdoğ, M. (2013). Çevrimiçi Davranışsal Reklamcılık ve Kişisel Mahremiyet İhlalleri. *Akademik Bilişim 2013*. Antalya .
- Kim, W.,Jeong, O.-R., Kim, C.,and So, J. (2011). The dark side of the Internet: Attacks, costs and responses. *Information Systems*,675-705.
- Kocadağ, T. (2012).Öğretmenadaylarınınindijitalvatandaşlıkdüzeylerininbelirlenmesi. (YayınlanmamışDoktoraTezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi,SosyalBilimlerEnstitüsü,Trabzon.
- MEB. (2005). İlköğretimSosyalBilgilerDersi 6-7. Sınıflar Öğretim ProgramıveKılavuzu.Ankara: TalimTerbiyeKurulu Başkanlığı.
- Microsoft. (2013). <http://www.microsoft.com/security/default.aspx>
- Miller, T. (2002). Culturel citizenship. Isın, E. F. ve Turner, B. S. (Ed.), *Handbook of citizenship studies* (p. 231-243).London: Sage.
- Mossberger, K. (2008). *Digital Citizenship: The Internet, Society and Participation*. The MIT Press.
- Mossberger, K., Tolbert, C.,and S. McNeal, R. (2007).*Digital Citizenship: The Internet, Society, and Participation*.London, England: The MIT Press.
- Mukherjee, A. (2004). Promoting Higher Order Thinking In MIS/CIS Students Using Class Exercises.*Journal of Information Systems Education*, 15(2), 172180.
- Nelson, R. M. (1998). *Children and Social Studies Creative Teaching in The Elementary Classroom*. U.S.A Orlando, Florida: HarcourtBraceCollege Publishers.
- Ocak, M. A. (2013). *Ailelerde ve çocuklarda dijital vatandaşlık algısının oluşturulması*,www.guvenliweb.org.tr/egitimciler/files/aile_cocuk.pptx
- Odabaşı, F. (2012). İnternet ve Biz. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Oral, B. (2008). The Evaluation of TheStudentTeachers' AttitudesToward Internet andDemocracy, *Computers&Education*, 50, pp. 437-445.

- Parker, Walter, C., (2001). *Social Studies in Elementary Education*. U.S.A. New Jersey: Merrill Prentice Hall, Upper Saddle River.
- Pew (2010a). Neighbors online reports. <http://www.pewinternet.org/Reports/2010/Neighbors-Online.aspx>,
- Pew (2010b). The future of social relations. <http://www.pewinternet.org/Reports/2010/The-future-of-social-relations.aspx>,
- Prensky, M. (2001). *Digital natives, digital immigrants*. <http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>
- Ribble, M. (2011). *Digital Citizenship in Schools*, (Cilt 2nd Edition). Washington DC: The International Society for Technology in Education (ISTE).
- Richard, G. B. (1996). Citizenship education: Australian and Singaporean perspectives. *Australian Journal of Teacher Education*, 21 (2).
- Shelley, M. (2004). Digital Citizenship: Parameters of the Digital Divide. *Social Science Computer Review*, 22(2), 256-269.
- Smith, R. M. (2002). Modern citizenship. Isın, E. F. ve Turner, B. S. (Ed.), *Handbook of citizenship studies* (p. 105-115). London: Sage.
- Somekh, B. Ve Levin C. (2005). *Research Methods in the Social Sciences*, SAGE publications.
- Türkiye 2. Bilişim Şurası. (2004). Bilgi toplumuna doğru. Türkiye 2. Bilişim Şurası Sonuç Raporu. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Valcke, M., Bonte, S., De Wever, B., and Rots, I. (2010). Internet parenting styles and the impact on Internet use of primary school children. *Computers & Education*, 55(2), 454-464.
- YAŞIN, C. (2012). İnternet'te Tartışma Listeleri: Demokratik Bir Açılım mı? Egemen Söylemin Taşındığı Kanallar mı?, IX. TÜRKİYE'DE İNTERNET KONFERANSI
- Yıldız, S. (2006). Suçta Araç Olarak İnternetin Teknik ve Hukuki Yönden İncelenmesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yücel, E. (2007). Görsel Öğeler Açısından Web Siteleri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.